

Autor uvodno iznosi svoja shvaćanja izraza *rasa* i *rasizam*. Izraz *rasa* potječe iz romanskih jezika, u kojima označava — kao i u engleskomu — različite pojmove, kojima se klasificiraju: ljudi, životinje, biljke, stvari i strojevi u pozitivnom i negativnom smislu. *Rasizam* je ocjena, koju neki skup ljudi pridaje samima sebi, na temelju vrednovanja, koja pripisuje svojim takmacima ili čak svojim mirnim susjedima, koji se od njih razlikuju po nekim svojim osebinama.

Stari su Grci proglasili barbarima narode koji su govorili njima nerazumljivim jezicima, a stari Sloveni su Nijemcima dali ime nijemoga naroda. Makar Evropa u srednjem vijeku nije priznavala vanevropskih rasa, ipak je znala za rasni prezir, mržnju, pa i strah, od krivovjeraca, nevjernika, Saracena, Jevreja, vještica, razbojnika, gusara te svih mogućih i nemogućih zlotvora.

Šteta, što se je homonim *rasa* uvukao u biološke nauke, a još je veća šteta, što su ga antropolozi prihvatili da označe skupove ljudskog roda koji su karakterizirani nekim inherentnim specifičnostima.

Hitlerovski je rasizam smatrao, da postoji samo jedna »viša rasa«, koju je praktički poistovjetio s pojmom njemačke nacije; sve ostale nacije i narode ubrajao je u »niže rase«. »Nacirasizam« je u »Trećem Reich-u« bezdušno uništavao Jevreje, a u okupiranoj je Evropi oštro progonio Čehe, Poljake, Slovence, Srbe, Ukrajinke i Ruse.

Jugoslavija je bila od aprila 1941. okupirana i raskomadana. U Hrvatskoj je bila stvorena kvizlinška tvorevina, u kojoj su poredak održavale okupatorske trupe.

U Zagrebu su izašla prva 2 sveska »Hrvatske enciklopedije« još u vrijeme Kraljevine Jugoslavije; treći, četvrti i peti svezak izašli su u doba okupacije. U četvrtom i petom svesku objavio je Boris Zarnik, profesor biologije na Med. fakultetu u Zagrebu, dva priloga: u prvom je kritizirao nordijski rasizam sa stanovišta antropologije, a u drugomu sa stanovišta humane genetike.

Zarnikova rasprava »Čovjek u biološkim znanostima« ima opseg od 63 stupca, ilustrirana je sa 62 slike u tekstu i 5 tabela u prilogu. U prvom dijelu obrađuje položaj čovjeka u živoj prirodi i čovjekovo podrijetlo s iscrpivim prikazom važnijih fosilnih nalaza. Drugi je dio posvetio ljudskim rasama. Taj dio se dijeli na opću nauku o ljudskim rasama (19 stupaca) i specijalni prikaz ljudskih rasa (21 stupac).

Zarnik zastupa monofiletski razvitak ljudskog roda. Postanak rasa tumači u skladu s pogledima Dobžanskoga: mutacije su ishodište promjena, križanjem mutiranih pojedinaca s ishodišnim oblicima množe se mutirani geni. »Napose pak formirat će se nova rasa, ako vanjski čimbenicima u nekom području pogoduju nosiocima neke vrste promijenjenih svojstava.« On zamišlja, da su ljudi već u prvim svojim izolatima živjeli u društvu, a »unutar skupina, koje su bile izvorom novih rasa, moglo se je održati mnogo više pojedinaca s osebinama izlazne populacije, tako da ... nije moglo nikada doći do stvaranja čistih rasa«.

Na kraju općega dijela nauke o rasama ima paragraf pod naslovom: »Rasna teorija«, koju Zarnik predstavlja ovako: »Neovisno o znanstvenoj nauci o rasama razvilo se koncem prošloga stoljeća naučavanje koje nazivaju rasnom teorijom ili rasizmom. Bit je rasizma uvjerenje, da je neka rasa najbolja i najsposobnija... od Boga izabrana, da upravlja sudbinom svijeta i ostalih rasa. Ima različitih rasizama, a napose postoji velika literatura o nordijskom rasizmu, koji je osnovao francuski povjesničar J. A. Gobineau...«.

Zarnik iznosi različite nalaze koji su suprotni nordijskom rasizmu, koje su iznijeli Gerlach, Kretschmer, Weidenreich i dr. te zaključuje: »da rasistička nastojanja nemaju oslonu u nauci o rasama«.

Specijalni prikaz ljudskih rasa završava poglavljem: »Rasa i narod«. Tu pokazuje, da nema niti jednog evropskog naroda, koji bi se sastojao samo od pripadnika jedne jedine rase i kaže: »Nema, dakle, ni romanske, ni germanske, ni slavenske rase, nego postoje samo jezici i narodi te oznake. Govoriti na pr. o romanskoj rasi isto je tako nesmisleno, kao da bi netko govorio o dolichocefalnim glagolima, radi se, naime, o disparatnim pojmovima«.